

академік-секретар Відділення вищої освіти Національної академії педагогічних наук України (м. Київ, Україна).

Михальчук Юлія Олександрівна – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука (м. Рівне, Україна).

E-mail: yulimik@ukr.net

Evtukh Mykola Borisovich – the member (academician) of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, the doctor of pedagogical sciences, professor, academician-secretary of the Department of Higher Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine).

Mykhalchuk Yulia Alexandrovna – the candidate of psychological sciences, professor, the head of the Department of Psychology in International University of Economics and Humanities named after Stepan Demianchuk (Rivne, Ukraine).

E-mail: yulimik@ukr.net

УДК 37:179.6

МОРАЛЬНО-ЕСТЕТИЧНА ОЦІНКА ГЕРОЇЧНОГО ВЧИНКУ

А. Кушнір

У статті проаналізовано сутність та структура героїчного вчинку. Охарактеризовано його елементи з морально-естетичної точки зору та визначено основні положення героїчного.

Ключові слова: героїзм, герой, героїчний ідеал, подвиг, героїчний вчинок.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Нинішня ситуація в нашій країні не задовольняє більшість українців, які прагнуть до її розквіту та надіються на краще майбутнє. Наш український народ із давніх часів і по сьогодні має свої приклади високоморального служіння обов'язку, прояву людськи сили, розуму, що перевищують звичайні людські.

Кожне суспільство прагне і потребує гармонії та розвитку, в основі яких закладені морально-етичні цінності. На нашу думку, носіями таких норм, що визначають високоморальну поведінку є герої. Головною особливістю героїв є їх здатність до виконання героїчних

вчинків, які визначають їх досконалість як в духовному, так і в фізичному сенсі. Героїчні вчинки – приклад добра, відваги, сміливості.

Аналіз останніх досліджень. Проблему героїчного вчинку розглядали у своїх працях Платон, Августин Блаженний, Дж. Бруно, Дж. Віко, Н. Макіавеллі, Гегель, Ф. Ніцше. Найбільш відомі українські дослідники героїзму – Т. Шевченко, І. Франко, Л. Українка, В. Липинський, Д. Донцов, О. Кульчицький, О. Сухомлинський, В. Мономах.

Мета статті – уточнення на основі аналізу психолого-педагогічної літератури сутності та структури «героїчного вчинку» як одного з основних прикладів для виховання та самовиховання молоді.

Виклад основного матеріалу. Визначаючи поняття «героїчного вчинку» вважаємо за необхідне розглянути поняття «героїзму» та «героя». У розвитку філософської думки визначення героїзму посідає важливе місце через необхідність осмислення його феномену та соціального сенсу. Більшість дослідників визначають, що сутність його впливає на свідомість і поведінку суспільства, зазнаючи змін протягом тисячоліть «...героїзм – явище історичне, де кожному століттю відповідає свій тип героїзму і героїв» [8, с. 36].

Відповідно до визначення Д. Кемпбела, герой – людина, що пробивається крізь особисті й місцеві історичні обмеження до первинних джерел людського життя та, помираючи як сучасна, народжується знов як вічна, довершена і універсальна, надаючи нам свій урок оновленого життя [3, с. 22].

Серед перших в історії спроб дати визначення поняттям «герой» та «героїзм» належить Платону. Він визначав героїв не лише посередниками між світом богів та людей, але й як мудреців, інтелектуалів, софістів. Важливим є те, що філософ пов'язував героїзм не лише з божественною волею, але й з соціальним статусом.

Однією із спроб обґрунтування витоків героїчного вчинку належить Дж. Бруно. В його праці «Про героїчний ентузіазм» герой, героїзм та героїчний вчинок розглядаються у естетичному сенсі та зростають від платонівського ентузіазму до активного героїчного відчуття життя. Розглядаючи героїчний ідеал, філософ виступає проти християнського розуміння богонатхненності героя. Героїчний ентузіазм має природній світлий та яскравий дух, керується прагненням до істини та справедливості, запалює світло розуму і йде далі звичайних людей.

Розглядаючи українську філософську думку щодо розуміння та тлумачення понять «герой», «героїчний вчинок» можна визначити, що розвивається вона в контексті європейської, переймаючи її досвід. Але

існують і свої певні особливості, які вирізняють її від інших. Головною особливістю, на нашу думку, є те, що сфера зацікавленості автора породжує інтерес до формування уявлень про героїзм у національному контексті, який розкриває своєрідність розвитку героїзму наших пращурів, та окреслює перспективи його піднесення на сучасному етапі становлення українського суспільства.

Формування уявлень про героїв і героїчне, героїчні вчинки українськими мислителями почалося ще за часів Київської Русі. Героїчний вчинок тієї епохи асоціювався з подвигами давньоруських князів, про що збереглися свідчення в таких творах, як «Історія Русів», «Слово про закон і благодать» тощо.

Особливу увагу приділив поняттю «героїчного вчинку» у своїх працях видатний український філософ П. Юркевич. Він писав: «Серце – основа діяльності душі й морального вчинку. Не може бути людина моральною без переконань і без героїзму – готовою йти назустріч усім тим силам, що стають на перешкоді її духовного розвитку» [14, с. 236]. Цими словами він окреслив покликання кожного українця, яке у даний час повинно стояти на першому плані у житті і домінувати над всіма бажаннями.

Цінними, на нашу думку, є погляди українського філософа О. Кульчицького про становлення українського героя та героїчний вчинок. Особливу увагу він приділяє історичним чинникам формування української ментальності, пов'язуючи її особливості з геополітичним положенням України, перебуванням українця на межі «можливого існування», випадковості, страждання, загрози смерті. Саме вплив цих негативних явищ сприяв зміні буття з нижчої форми на його вищу екзистенційну, що переступає межі життя: чесність, воля, віра, героїка. О. Кульчицький зауважує, що наявність такого стилю життя як «Vita heroika» формує й інший «анабіотичний» стиль життя – «Vita minima», спрямований на те, щоб перечекати і перетерпіти негоди історичного процесу [5].

Важливий внесок для формування поняття «герой» та «героїчний вчинок» в українському культурному просторі здійснили вітчизняні письменники. Це філософські тексти Т. Шевченка, що мають настановчий характер та закликають народ до героїчної боротьби за волю («І мертвим, і живим, і ненародженим», «Заповіт», «Думи мої, думи мої», «Інтродукція» та ін.) [13]. Особливу увагу приділив у своїх творах героїчному вчинку І. Франко, описуючи інтелектуальний героїзм («Іван Вишенський», «Мойсей», «Народе мій, замучений,

розбитий») [12]. Також визначила гендерне розуміння героїзму Л. Українк у творах: «В'язень», «Надія», «Мрії» [11].

Особливу увагу визначення героїзму та героїчного вчинку приділили Д. Донцов і В. Липинський, концепції яких відрізняються політико-ідеологічною спрямованістю, світоглядними компонентами, ставши складовими національної української героїчної традиції [7].

Д. Донцов писав: «Часто воля виявляється як героїзм. Герой або нав'язує свою волю оточенню, перемагає, або не приймає цього оточення, не дає йому зігнути свою не смертelnу волю, не хилиться перед ним, і гине, але не визнає чужої волі над собою. Він шукає смерті, волюючи її від упокорення перед зненавидженим оточенням» [1, с. 151]. Виходячи з цих слів, ми розуміємо, що герої приносять себе в жертву заради інтересів загального блага та високих ідей.

У даний час в Україні у розумінні героїзму та героїчного вчинку мають місце і негативні тенденції, що проявляються в нав'язуванні певного образу «героя» державою. Більшість українців навіть сприймають людей, що мають схильність до героїчного такими, що не відповідають загальноприйнятим нормам і осуджують їх вчинки.

Тому, героїчний вчинок цікавий для нас перш за все тим, що є позитивним відхиленням від загальноприйнятого соціокультурного типу людини, який склався та отримав масове розповсюдження в суспільній свідомості.

А. Тойнбі писав: «Подвиг стає адекватною відповіддю на історичний виклик» [10, с. 382]. Звідси випливає, що героїзм не може існувати поза героїчним вчинком, а героїчний вчинок – поза героїчним часом, історичним відрізком, який через певні обставини вимагає від людини надмірного напруження фізичних і психічних сил.

Розглядаючи поняття «героїчного вчинку», не можна оминати й те, що це питання є дуже актуальним на даний час в Україні. Розглядаючи останні роки незалежності нашої держави, можна навести безліч прикладів героїчних вчинків заради щастя та благополуччя народу, заради розквіту та самостійності України. До них відносимо політичні та суспільні зміни в Україні з 21 листопада 2013 до лютого 2014 року, викликані відходом політичного керівництва країни від законодавчо закріпленого курсу на Європейську інтеграцію та подальшою протидією цьому курсу, що носить назву Революція Гідності. Розглядаючи цей період, не можна позабути тих людей, що принесли себе в жертву заради України. Всі загиблі під час Євромайдану виявили героїзм та здійснили героїчний вчинок, який

надихнув більшість українців до здійснення порядних вчинків, які гідні називатися подвигом.

Відповідно вище сказаного, наводимо слова А. Тойнбі: «Існує тісний і непорушний зв'язок між героєм та народом, який його породив. У вигляді героя неминуче проявляються основні риси народу, що дав йому життя... В народі герой черпає силу Духу та жар серця, волю та культуру» [10, с. 273]. Звідси виходить, що неможливо стати героєм та здійснити героїчний вчинок без своєї країни та нації. Адже від рідного народу, від рідної Батьківщини ми отримуємо ті якості, які й породжують героїчний вчинок.

Розглядаючи нинішній збройний конфлікт на території України, ми також бачимо щодня приклади героїчних вчинків, які показують нам те, що майбутнє України буде, і з такою вірою та відвагою ми здобудемо перемогу. Хочемо навести приклад подільського героя – Грубого Анатолія Васильовича, який у лютому 2015 року загинув під Дебальцево, коли українські військові виходили з пекельного котла. А. Цвігун (директор Торківської загальноосвітньої школи І-ІІ ступенів) зазначає: «Наш земляк був чесним, добрим, толерантним, душею компанії. Він був справжнім чоловіком, без вагань пішов захищати свою Батьківщину, нас з вами. Заради нашого життя він віддав своє. Анатолій Васильович був прекрасною людиною, відмінним спеціалістом і завжди приходив на допомогу своїм односельчанам. Він був хорошим сином, вірним чоловіком, люблячим батьком. Як справжній патріот України, він з серпня 2014 року виконував свій військовий обов'язок на сході держави, захищаючи її від агресора-сусіда. А вже 18 лютого загинув, рятуючи побратимів». Ми вважаємо, що такі люди, як А.В. Грубий, є героями. Лише те, що він вирішив без вагань піти та захищати Батьківщину, викликає захоплення та похвалу від більшості його земляків. Незважаючи на труднощі, біль та втому він виявив бажання рятувати своїх побратимів і цим занастив своє життя, але на віки залишиться в пам'яті своїх рідних, односельчан, земляків і побратимів людиною, що здійснила героїчний вчинок та полягла у бою за рідну землю.

Героїзм передбачає здатність людини до здійснення героїчного вчинку. На нашу думку, героїчний вчинок – це певний цілеспрямований подвиг людини, що перетворює зовнішній світ, спрямований на зміну негативного перебігу розвитку людини до кращого, це рух з метою викоринення негативного. Виступаючи в ролі людської дії, героїчний

вчинок завжди конкретний, і цією конкретністю він створює реальний зміст героїзму.

Ми вважаємо, що здатність до героїчного вчинку притаманна кожній людині, а проявитися вона може лише за певних обставин (у переважній більшості критичних). Таким чином, риса, що притаманна всьому людству, не може бути відхиленням, вона є нормою.

На нашу думку, у даний час в Україні постає нагальна проблема виховання молодого покоління у розумінні краси героїчного вчинку та прагнення до самовдосконалення на їх прикладі. Вихованцям потрібно підкреслювати, що героїчне – це моральне явище, яке має естетичну форму піднесеного. З визначення М. Киященка бачимо: «Героїчне не може викликати страх чи жах, воно, як і піднесене, радує, захоплює людину, викликає в неї почуття гордості. Крім того, героїчне породжує відчуття вишості над силами природи, надихає на боротьбу, викликає бажання бути активним, сильним» [4, с. 89]. Звідси виходить, що лише на прикладах героїчних вчинків людей суспільство здатне об'єднатися і відстоювати свої права, свободу та прагнути до кращого майбутнього.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Спираючись на вищевикладене, можна визначити те, що героїчний вчинок – це подвиг людини, яка знаходиться в стані боротьби, зіштовхуючись на своєму шляху з різного роду перепонами як зовнішніми, так і внутрішніми та долає їх. Проведене нами дослідження свідчить, що поняття героїчного вчинку є складним та неоднозначним, а значить, потребує подальшого осмислення в науковому дискурсі.

Література

1. Донцов Д. Дух нашої давнини / Д. Донцов. – Дрогобич: Відродження, 1991. – 49 с.
2. Ибаррури Д. Героев рождает народ / Д. И. Ибаррури – М.: Правда, 1961. – 395с. – (Сб. Герои наших дней)
3. Кемпбел Д. Герой із тисячею облич: Пер. з англ./Д. Кемпбел. – К.: Альтернатива, 1999. – 392 с.
4. Киященко Н.И. Героическое как категория эстетики /Н.И. Киященко. – М., 1965. – 341 с. – (Эстетика. Категории. Искусство)
5. Кульчицький О. Основа філософії і філософських наук / О. Кульчицький. – Мюнхен-Львів: 1995. – 596 с.
6. Кьеркегор С. Страх и трепет / С. Кьеркегор. - М.: Республика, 1993. – 276 с.
7. Липинський В. Універсалізм у хліборобській ідеології /В. Липинський.— К.: Смолоскип, 1998. – 654 с. - (Консерватизм: Антропологія.)
8. Ницше Ф. О пользе и вреде истории для жизни / Ф.Ницше. – М.: Мысль, 1997. Т. 1. – 497 с.

9. Платон Соб. соч. в 4-х т. / Платон. – М.: Мысль, 1990. Т.1. – 752 с.
10. Тойнби А. Дж. Постижение истории / А. Тойнби. – М.: Прогресс, 1991 – 736 с.
11. Українка Леся. Збір. тв.: У 12 т. / Леся Українка. – К.: Наук. думка, 1978. – Т. 10.– 542 с.
12. Франко І. Вибр. тв.: У 3 т. / Іван Франко.– Дрогобич: Коло, 2005.– Т. 3.– 688 с.
13. Шевченко Т. Г. Повна збірка творів в трьох томах / Тарас Шевченко. – К.: Державне видавництво художньої літератури, 1949.
14. Юркевич П.Д. Твори / П. Юркевич. – Канада, 1979. – 479 с.

МОРАЛЬНО-ЭСТЕТИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА ГЕРОИЧЕСКОГО ПОСТУПКА

А. Кушнір

В статье проанализированы сущность и структура героического поступка. Охарактеризованы его элементы с морально-эстетической точки зрения и определены основные положения героического.

Ключевые слова: героизм, герой, героический идеал, подвиг, героический поступок.

MORAL AND AESTHETIC EVALUATION HEROIC DEED

A. Kushnir

The article analyzes the essence and structure of the heroic deed. The characterization of its elements with the moral and aesthetic point of view and the main provisions of the heroic.

Key words: heroism, hero, heroic ideal, a heroic deed, heroic act.

Кушнір А.О. – здобувач кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ).

E-mail: antonina_gabrus@ukr.net

Kushnir A.O. – researcher Department of Pedagogy of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine).

E-mail: antonina_gabrus@ukr.net

УДК 37.037

ДУХОВНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА

О. В. Лебедіна

У статті проаналізовано основні поняття, що визначають зміст духовного виховання студентської молоді засобами мистецтва. Охарактеризовано його елементи з точки зору виховного процесу і реалізації досліджуваної проблеми.

Ключові слова: духовне виховання, духовні інтереси, духовні потреби, духотворчість, духовно-моральне виховання.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Місія сучасного університету полягає у вихованні Людини, Професіонала, Особистості з високорозвиненою культурою, ціннісною свідомістю, системою загальнолюдських і національних цінностей. Значне місце у підготовці майбутніх фахівців посідає духовне виховання як візеріть людської досконалості у професійній та особистісній сфері. Тому не випадково вища школа спрямовує свої зусилля не лише на озброєння студентів професійними знаннями і навичками, а й на розвиток їхнього духовного світу, присвоєння і опанування ними цінностями світової і національної культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Обґрунтування проблеми духовності, морально-духовного розвитку людини знаходять своє відображення в роботах сучасних філософів, педагогів, психологів, культурологів – Т. Адуло, В. Бачиніна, Л. Буєвої, Г. Горак, М. Кагана, М. Мамардашвілі, С. Пролєєва, І. Силуянової, П. Симонова, О. Сичивиці, М. Москальця, І. Кона, П. Костюка, В. Тихоновича, В. Константинова, А. Здравомислова, О. Леонтєва, Л. Сохань та інших вчених.

Виходячи з теоретичних тверджень окремих дослідників (Є. Белкіна, Т. Гризоголова, О. Котикова, Є. Коцюба, Є. Крупник, Ю. Мудрик, Є. Миропольська, Г. Шевченко) – важливо констатувати, що основу для духовного росту особистості складає мистецтво.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблеми духовного